

Α Π Ο Ρ Ρ Η Τ Ο

Αθήνα, 18 Οκτωβρίου 1983

Σ η μ ε ί ω μ α

Προς τον Υφυπουργό
κ.Κ. Παπούλια

ΘΕΜΑ : ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΩΝ.

Εισαγωγικά.

Ενόψη της Βαλκανικής Διάσκεψης Εμπειρογνωμόνων (ΒΔΕ) που θα συνέλθει στην Αθήνα στις 16 Ιανουαρίου 1984, το σημείωμα αυτό αναλύει τους ελληνικούς στόχους στη συνδιάσκεψη αυτή, προτείνει συγκεκριμένους τρόπους υλοποίησης τους και καθορίζει τα αναγκαία στάδια προετοιμασίας της διάσκεψης.

Σύμφωνα με την τρίτη επιστολή του κ. Πρωθυπουργού προς τους ηγέτες των άλλων βαλκανικών χωρών, η ημερήσια διάταξη της διάσκεψης των εμπειρογνωμόνων θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα σημεία:

- I. Προτάσεις για μέτρα ανάπτυξης κλίματος εμπιστοσύνης, συνεργασίας και ασφάλειας στα Βαλκάνια.
- II. Διαδικασίες για την προώθηση της δημιουργίας της Βαλκανικής Απυρηνικής Ζώνης (BAZ).
- III. Μέτρα προστασίας κατοίκων και περιβάλλοντος της Βαλκανικής από συνέπειες χρήσης πυρηνικών όπλων σε άλλες περιοχές.
- IV. Ειρηνική χρήση πυρηνικής ενέργειας στα Βαλκάνια και συνεργασία στον ενεργειακό τομέα.

I. ΜΕΤΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.

Ελληνικοί στόχοι.

Οι στόχοι που επιδιώκει να ικανοποιήσει η χώρα μας με την συμπερίληψη του θέματος αυτού στην ημερήσια διάταξη της ΒΔΕ είναι:

- α) να αυξηθεί η διαβαλκανική εμπιστοσύνη με την υιοθέτηση μέτρων που μειώνουν τη δυνατότητα των κρατών να ε-

ξαπολύσουν αιφνιδιαστική επίθεση

β) να παρεμποδιστεί η άσκηση πολιτικής πίεσης μέσα από τη συγκέντρωση και επίδειξη στρατιωτικής δύναμης

γ) να δημιουργηθούν μηχανισμοί συμπλήρωσης και ελέγχου της κύριας συμφωνίας για ΒΑΖ. Τα μέτρα αυτά έχουν δηλαδή και τον πρόσθετο σκοπό, απ' τη μιά μεριά να επεκτείνουν τη συνεργασία των βαλκανικών χωρών και στον τομέα των συμβατικών όπλων, και από την άλλη μεριά να εμποδίσουν την καταστρατήγηση των διατάξεων για ΒΑΖ.

Ιδέες για ελληνικές προτάσεις.

Ακολουθούν ορισμένες ιδέες που η ελληνική αντιπροσωπεία θα μπορούσε να προτείνει κατά τη συνάντηση της Αθήνας. Πολλές από τις ιδέες αυτές έχουν συμφωνηθεί (σε εμβρυακή μορφή) στα πλαίσια της ΔΑΣΕ και πρόκειται να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης κατά την μέλλουσα να συνέλθει Συνδιάσκεψη Αφοπλισμού της Στοικχόλμης (CDE). Για τη διαμόρφωση των παρακάτω προτάσεων έχει γίνει προσπάθεια να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του βαλκανικού σιηνικού (μικρότερη συγκέντρωση δυνάμεων, έλλειψη έντασης κλπ) που επιτρέπουν την υιοθέτηση ουσιαστικώτερων μέτρων.

1. Προαναγγελία όλων των στρατιωτικών γυμνασίων (εθνικών ή διασυμμαχικών) που γίνονται στην Βαλκανική.

Η τελική πράξη του Ελσίνκι προβλέπει την προαιρετική αναγγελία τέτοιων γυμνασίων (21 ημέρες πριν γίνουν) όταν εμπλέκουν πάνω από 25.000 άνδρες. Επειδή όμως στα Βαλκάνια οι στρατιωτικές δυνάμεις είναι μικρότερες σε αριθμό απ' ότι στην Κ.Ευρώπη, το όριο μπορεί να μειωθεί. Θα μπορούσε επίσης να αυξηθεί ο χρόνος προαναγγελίας και να καθιερωθεί ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της. Ιδιαίτερης σημασίας θα ήταν για τη χώρα μας η επέκταση της προαναγγελίας και στα ναυτικά γυμνάσια, αφού κάτι τέτοιο θα προωθούσε ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Δεδομένης όμως της καχυποψίας των Δυτικών απέναντι σε μέτρα για τις θάλασσες (γιατί το ΝΑΤΟ εξαρτάται πολύ περισσότερο από τη θαλάσσια οδό ενισχύσεων) αλλά και του διπλού κέρδους που μπορεί να προκύψει για τη χώρα μας, προτείνουμε την παρακάτω με-

θόδευση:

η Ελλάδα θα ζητήσει να συμπεριληφθούν στη ζώνη προαναγγελίας γυμνασίων και τμήματα του εδάφους της ΕΣΣΔ (η ΕΣΣΔ έχει ήδη δεχθεί στο Ελσίνκι να συμπεριλάβει ζώνη 250 χλμ ανατολικά των δυτικών συνόρων της). Η Βουλγαρία θα αντιπροτείνει πιθανότατα τη συμπερίληψη θαλάσσιων περιοχών της Ανατ. Μεσογείου. Έτσι, με ένα συμβιβασμό ανάμεσα στις κλασικές απόψεις του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας (ΣτΒ) στα θέματα αυτά, η Ελλάδα θα πετύχει διπλό κέρδος: τόσο την υποχρέωση της Τουρκίας να προαναγγέλει τα ναυτικά της γυμνάσια, όσο και τη συμπερίληψη τμήματος της ΕΣΣΔ.

Ανακεφαλαιώνοντας, η ελληνική πρόταση στο θέμα προαναγγελίας των στρατιωτικών γυμνασίων θα μπορούσε να πάρει την ακόλουθη μορφή:

- υποχρεωτική προαναγγελία στρατιωτικών γυμνασίων (εθνικών ή διασυμμαχικών) που εμπλέκουν πάνω από 10.000 άνδρες.
- ελάχιστος χρόνος προαναγγελίας 45 μέρες.
- συμπερίληψη τμημάτων του εδάφους της ΕΣΣΔ.

2. Πρόσκληση στρατιωτικών παρατηρητών από τις άλλες βαλκανικές χώρες να παραστούν στη διεξαγωγή των παραπάνω γυμνασίων.

Η πρόσκληση αυτή υιοθετήθηκε από την Τελική Πράξη του Ελσίνκι ως προαιρετική. Η Ελλάδα θα πρέπει να επιμείνει στην καθιέρωση της υποχρεωτικότητας. Άν όμως δεν καθίσταται δυνατό να συμφωνηθεί κάτι τέτοιο, θα μπορούσαμε να δεχθούμε την καθιέρωση της υποχρεωτικής πρόσκλησης παρατηρητών για τα μεγάλα στρατιωτικά γυμνάσια (π.χ. πάνω από 15.000 άνδρες) και μόνο εφόσον η χώρα που τα φιλοξενεί αιτιολογήσει ικανοποιητικά τη στάση της.

3. Ίδρυση μόνιμης επιτροπής από εμπειρογνώμονες και διπλωμάτες που θα επιλύουν τα τρέχοντα προβλήματα τα σχετικά με την εφαρμογή των συμφωνηθέντων.

Το πρότυπο της επιτροπής αυτής μπορεί να είναι η αμερικανο-σοβιετική STANDING CONSULTATIVE COMMISSION που

ιδρύθηκε στα πλαίσια των SALT και έχει γενικά αναγνωριστεί σαν επιτυχημένη. Μιά τέτοια "Επιτροπή Βαλκανικής Ασφάλειας" (BALKAN SECURITY COMMITTEE) θα αναλάμβανε το βάρος της επίλυσης των επιμέρους τεχνικών διαφορών στους τομείς των μέτρων ανάπτυξης κλίματος εμπιστοσύνης και της αποπυρηνικοποίησης.

4. Μέτρα απευθείας επικοινωνίας των πολιτικών ηγεσιών σε περιόδους έντασης και κρίσεων.

Ανάλογα μέτρα (κόκκινο τηλέτυπο κλπ) έχουν ληφθεί ανάμεσα στις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ ήδη από την εποχή της κουβανικής κρίσης που έδειξε την αναγκαιότητα για κατευθείαν επαφή μεταξύ των ηγετών των δύο χωρών σε περιόδους κρίσεων. Παρόλο που εξαιτίας της ανυπαρξίας πυρηνικών όπλων στα Βαλκάνια (αν φυσικά γίνει πραγματικότητα η ΒΑΖ) ο παράγοντας χρόνος δεν θα είναι και τόσο θεμελιακός (όπως στην περίπτωση των πυρηνικών πυραύλων) η υιοθέτηση τέτοιων μέτρων επικοινωνίας μπορεί να αποβεί πολλαπλά χρήσιμη για τη χώρα μας, ιδιαίτερα στα πλαίσια των ελληνο-τουρκικών κρίσεων.

5. Προαναγγελία κάθε νέας απόκτησης ή παραγγελίας όπλων.

Το ελληνο-τουρκικό σύμφωνο για τους ναυτικούς εξοπλισμούς (Βενιζέλου - Κεμάλ) αποτελεί στον τομέα αυτόν ένα ενδιαφέρον προηγούμενο, παρόλο που η ιδέα αυτή δεν βρήκε μιμητές στον διεθνή χώρο. Η αναβίωση και ο εκσυγχρονισμός του μέτρου αυτού μόνο οφέλη θα μπορούσε να έχει για την Ελλάδα δεδομένου ότι:

- η αποδοχή του από την πλευρά της Τουρκίας θα καθιέρωνε την αρχή μιάς κάποιας ισορροπίας ανάμεσα στις δύο χώρες (κάτι που σήμερα τουλάχιστον δεν δέχεται η 'Αγκυρα).
- η αποδοχή του από τις χώρες του ΣΤΒ θα αύξανε την εμπιστοσύνη των υπόλοιπων χωρών δεδομένου ότι τέτοια θέματα περιβάλλονται με μεγάλη μυστικότητα στις ανατολικές χώρες.

6. Κοινοποίηση ύψους και διάρθρωσης στρατιωτικού προϋπολογισμού.

Το μέτρο αυτό είναι αρκετά απίθανο να γίνει δεκτό από τις χώρες του ΣΤΒ παρά την εκ μέρους τους προσπάθεια (στον ΟΗΕ) να πετύχουν την ψήφιση απόφασης για πάγωμα των στρατιωτικών προϋπολογισμών στα σημερινά επίπεδα. Η εγγενής αδυναμία των ανατολικών χωρών να ανακοινώσουν τέτοια στοιχεία, η διαφορά στη διάρθρωση των στρατιωτικών προϋπολογισμών από χώρα σε χώρα, η συγκρισιμότητα των αμοιβών του προσωπικού και πολλά άλλα προβλήματα κάνουν την πραγματοποίηση μιάς τέτοιας πρότασης αδύνατη, τουλάχιστον με τα σημερινά δεδομένα.

7. Πάγωμα όγκου στρατιωτικών δυνάμεων στο σημερινό επίπεδο.

Το μέτρο αυτό θέτει βέβαια (όπως φυσικά και όλα σχεδόν τα προαναφερθέντα) θέμα επαλήθευσης (VERIFICATION): Είναι δηλαδή εξαιρετικά δύσκολο να καταγραφεί λεπτομερικά το ανθρώπινο στρατιωτικό δυναμικό κάθε χώρας. Είναι όμως λιγότερο δύσκολο ίσως, να καταμετρηθεί το ανθρώπινο δυναμικό στους τεχνικότερους κλάδους των Ε.Δ. (ναυτικό, αεροπορία, ελικόπτερα κλπ) του οποίου η αυξομείωση συνήθως εξαρτάται από την απόκτηση νέων ή απομάκρυνση παλαιών όπλων. Και οι κλάδοι ακριβώς αυτοί είναι που γεννούν τις μεγαλύτερες ανησυχίες στη στρατηγική σχεδίαση. Με ένα ενδεχόμενο πάγωμα του όγκου των βαλκανικών δυνάμεων στο σημερινό επίπεδο, θα επιτυγχάνονταν μεγάλα εθνικά οφέλη απέναντι στην Τουρκία: η καλπάζουσα γεννητικότητα στη χώρα αυτή πιέζει τις στρατιωτικές αρχές να αυξάνουν κάθε χρόνο τον όγκο των δυνάμεων τους. Η διόγκωση όμως αυτή σε ανθρώπινο δυναμικό δημιουργεί παράλληλη ανάγκη για εξοπλισμό τους πράγμα που στα προσεχή χρόνια θα αποτελέσει την κύρια επιχειρηματολογική γραμμή της 'Αγκυρας στα θέματα αμερικανικής (και δυτικής γενικά) βοήθειας. Δεδομένης της κατωτερότητας του NATO σε συμβατικές δυνάμεις των νέων του προσπαθειών για αύξηση των δυνάμεων αυτών και της αδυναμίας των περισσότερων δυτικών χωρών να σηκώσουν το οικονομικό και πολιτικό κόστος μιάς μεγαλύτερης στρατιωτικής θητείας και του αντίστοιχου εξοπλισμού των κληρωτών, η "λύση" του εξοπλισμού των "άφθονων" και "φτηνών" τουρκικών ενό-

πλων δυνάμεων (δεύτερων σε αριθμό μέσα στο NATO) θα πρέπει να φαίνεται πολύ ελκυστική για τις ΗΠΑ στα προσεχή χρόνια. Για τους λόγους αυτούς αλλά και γιατί η Τουρκία στρέφει το ενδιαφέρον της ολοένα και περισσότερο προς τους κλάδους εκείνης των Ε.Δ. όπου σήμερα υπάρχει κάποια αριθμητική ισορροπία με την Ελλάδα (ναυτικό-αεροπορία), η εκτίμηση μας είναι ότι η υλοποίηση της πρότασής αυτής θα εξυπηρετούσε ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Δεν πρέπει τέλος, να παραβλεφθεί και η σημερινή αδυναμία της Βουλγαρίας στον τομέα του ναυτικού, όπου τυχόν αλλαγή πορείας της Σόφιας ενδέχεται να δημιουργούσε ορισμένα προβλήματα για την ελληνική άμυνα.

8. Αποφυγή γυμνασίων κοντά στα σύνορα.

Παρά την ελκυστικότητά του, ένα τέτοιο μέτρο συνεπάγεται μεγάλες θυσίες για όλες σχεδόν τις βαλκανικές χώρες, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος των στρατιωτικών ασκήσεων γίνεται συνήθως στις παραμεθόριες περιοχές. Παρόλα αυτά, η μείωση του αριθμού των γυμνασίων αυτών - που δεν θάπρεπε να αποκλειστεί - θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα "κεκτημένο" σε τρόπο ώστε η διεξαγωγή τέτοιων γυμνάσιων να συνεπάγεται για τη χώρα που θα τα αποφάσιζε ένα πολιτικό κόστος δυσανάλογο από τα οφέλη που θα προέκυπταν.

9. Απαγόρευση στάθμευσης/εγκατάστασης ορισμένων οπλικών συστημάτων σε μεγάλους αριθμούς κοντά στα σύνορα.

Το πρώτο πρόβλημα που ανακύπτει με μιά τέτοια πρόταση είναι η συμφωνία που είναι αναγκαίο να προκύψει πάνω στο ποιά οπλικά συστήματα είναι τα πιο σημαντικά (αποσταθεροποιητικά) ώστε να έχουν την προτεραιότητα. Γίνεται γενικά δεκτό ότι τέτοια όπλα είναι μεταξύ άλλων τα τάνκς και οι πύραυλοι, ενώ η συμπερίληψη και των αποβατικών σκαφών περιέχει εμφανή οφέλη για την Ελλάδα. Άλλα αποσταθεροποιητικά στοιχεία και γιαυτό άξια συζήτησης είναι οι αερομεταφερόμενες μονάδες, οι μονάδες κατασκευής γεφυρών κλπ.

10. Απαγόρευση διεξαγωγής ασκήσεων που περιλαμβάνουν προ-στασία κατά χημικής και πυρηνικής επίθεσης.

Το μέτρο αυτό είναι εξαιρετικής σημασίας αφού για την επιτυχή διεξαγωγή πυρηνικού/χημικού πολέμου η εξάσκηση είναι απαραίτητη. Ενδεχόμενη απαγόρευση τέτοιων στρατιωτικών γυμνασίων θα συντελούσε σε αύξηση της διαβαλκανικής εμπιστοσύνης, είναι όμως αρκετά απίθανο να επιτευχθεί τελικά μιά τέτοια συμφωνία.

Διαπραγματευτική τακτική.

Είναι σαφές ότι οι περισσότερες από τις παραπάνω προτάσεις είναι αρκετά απίθανο αν όχι αδύνατο, να τύχουν της απαιτούμενης βαλκανικής ομοφωνίας. Τα προβλήματα που θέτουν εξάλλου στον τομέα της επαλήθευσης και ελέγχου (VERIFICATION) μοιάζουν αξεπέραστα. Κρίθηκε όμως σκόπιμο να περιληφθούν στο ελληνικό διαπραγματευτικό οπλοστάσιο δεδομένου ότι σε κάθε διαπραγμάτευση γίνονται αμοιβαίες παραχωρήσεις κι έτσι δεν αποκλείεται μερικές από τις παραπάνω προτάσεις να γίνουν δεκτές σε ανατάλλαγμα για την αποδοχή από την Ελλάδα μεριών προτάσεων των άλλων βαλκανικών χωρών. Έτσι, πολλά από τα παραπάνω μέτρα είναι αναπόφευκτα "διαπραγματευτικά χαρτιά" και σαν τέτοια πρέπει να προταθούν από την ελληνική αντιπροσωπεία στη ΒΔΕ.

Δρ. Γιάννης Βαληνάκης
Επιστημονικός Συνεργάτης